

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

ENGLAND CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND
EDUCATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION: a collection scientific works of the International scientific conference – London, England, 2026. Issue 6

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION**». Which took place in London 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

LEKSIKOLOGIYA TIZIMIDA FRAZELOGIYANING O‘RNI VA XUSUSIYATLARI

Xakimboyeva O.K.

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti,
Umumiy tilshunoslik kafedrasida katta o‘qituvchisi

Akbarova Nilufarxon Farxod qizi

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti,
Tarjimonlik fakulteti, 1-bosqich talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada leksikologiyaning muhim tarkibiy qismi hisoblangan frazeologiya bo‘limi, uning asosiy tushunchalari va xususiyatlari tahlil qilinadi. Frazeologik birliklarning turlari, semantik xususiyatlari hamda nutqdagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, frazeologizmlarning milliy madaniyat bilan bog‘liqligi va ularning til boyligini oshirishdagi o‘rni ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: frazeologiya, frazeologizm, turg‘un birikma, idiom, leksikologiya, ko‘chma ma‘no.

Tilning lug‘at boyligi nafaqat alohida so‘zlardan, balki turg‘un birikmalardan ham tashkil topadi. Ana shu turg‘un birikmalarni o‘rganadigan soha frazeologiya deb ataladi. Frazeologiya leksikologiyaning muhim bo‘limi bo‘lib, tilning obrazlilik va ifodaliligini oshiradi.

Frazeologiya tilshunoslikning muhim bo‘limlaridan biri bo‘lib, u tildagi turg‘un iboralar va ularning ma‘nosini o‘rganadi. Frazeologiya leksikologiyaning tarkibiy qismi hisoblanadi va tilning eng obrazli hamda ta‘sirchan qatlamini tashkil etadi. Har bir tilda xalqning tarixiy tajribasi, madaniyati, urf-odati va dunyoqarashi aynan frazeologik birliklarda yaqqol namoyon bo‘ladi. Shu sababli frazeologiya nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatshunoslik, etnolingvistik va tarjimashunoslik uchun ham muhim ilmiy manba hisoblanadi.

Frazeologik birliklar ikki yoki undan ortiq so‘zdan tashkil topgan bo‘lsa-da, ular nutqda bir butun ma‘noni anglatadi. Ularning asosiy xususiyati shundaki, bunday birliklar erkin birikmalar kabi har safar yangidan tuzilmaydi, balki tayyor holda qo‘llanadi. Frazeologik birlik tarkibidagi so‘zlar ko‘pincha o‘zining asl lug‘aviy ma‘nosidan uzoqlashib, ko‘chma ma‘no kasb etadi. Masalan: ko‘z yumdi – vafot etdi; bosh qotirmoq – chuqur o‘ylamoq; yuragi keng – saxiy; tili uzun – ortiqcha gapiradigan; qo‘li ochiq – saxovatli; ko‘ngli tog‘day – xotirjam.

Bu iboralarda so‘zlarning alohida ma‘nosi bilan umumiy ma‘no o‘rtasida farq mavjud. Masalan, “ko‘z yumdi” iborasi tarkiban “ko‘zni yopish” ma‘nosini bildirsa-da, aslida “vafot etdi” degan ko‘chma ma‘noda qo‘llanadi. Shu jihatdan frazeologik birliklar obrazlilik va emotsionallikni kuchaytiruvchi muhim vosita hisoblanadi.

Frazeologik birliklarning bir nechta muhim belgilari mavjud. Avvalo, ular turg‘unlik xususiyatiga ega. Ya‘ni frazeologizm tarkibidagi so‘zlarni o‘zgartirish yoki almashtirish ko‘pincha uning ma‘nosini buzadi. Masalan, “ko‘z yumdi” iborasini “ko‘z yopdi” shaklida ishlatish tabiiy eshitilmaydi. Bu hol frazeologik birliklarning til tizimida tayyor shaklda mavjud ekanini ko‘rsatadi.

Ikkinchi muhim xususiyat – yaxlit ma’no ifodalashidir. Frazeologik birlik umumiy holda bitta tushunchani anglatadi. Uchinchi xususiyat esa ularning tayyor holda qo’llanishidir. Nutq jarayonida inson frazeologik birlikni alohida tuzmaydi, balki til xotirasida mavjud tayyor shaklda ishlatadi. To’rtinchi muhim belgi – obrazlilik va ifodalilikdir. Frazeologik birliklar oddiy fikrni kuchliroq, ta’sirchanroq va badiyroq ifodalash imkonini beradi.

Tilshunoslikda frazeologik birliklar bir necha turlarga bo’linadi. Eng ko’p uchraydigan tasnif quyidagilardan iborat:

1. Frazeologik birikmalar. Bu turdagi iboralarda umumiy ma’no qisman tushunarli bo’ladi. Tarkibdagi ayrim so’zlar o’z lug’aviy ma’nosini saqlab qoladi. Masalan: ko’ngil bermoq; umid bog’lamoq.

2. Frazeologik butunliklar. Bunday birliklarda umumiy ma’no ko’chma ma’no asosida shakllanadi. Masalan: bel bog’lamoq – qat’iy qaror qilmoq; ko’zga tashlanmoq – diqqatni tortmoq.

3. Frazeologik chatishmalar (idiomalar). Bu birliklarning ma’nosi tarkibiy qismlarning lug’aviy ma’nosidan kelib chiqmaydi. Masalan: og’zi qulog’ida – juda xursand; kapalagi uchib ketdi – qo’rqib ketdi.

Frazeologik birliklar xalqning milliy tafakkuri va madaniyatini aks ettiradi. Har bir xalq o’zining turmush tarzi, urf-odati, diniy qarashlari va tarixiy tajribasi asosida turli iboralarni yaratadi. Shu sababli frazeologizmlar milliy madaniyatning tildagi ifodasi sifatida qaraladi. Masalan, o’zbek tilidagi: mehmon otangdan ulug’; bir yoqadan bosh chiqarmoq; non tuzini oqlamoq kabi iboralar xalqning mehmondo’stligi, hamjihatlik va sadoqat kabi qadriyatlarini aks ettiradi.

Frazeologiya badiiy adabiyotda ham alohida o’rin tutadi. Yozuvchi va shoirlar qahramon xarakterini ochish, milliy ruh yaratish va nutqning ta’sirchanligini oshirish uchun frazeologik birliklardan keng foydalanadilar. Ayniqsa, Abdulla Qodiriy, Cho’lpon, Oybek, Abdulla Qahhor va Said Ahmad asarlarida xalqona iboralar juda ko’p uchraydi. Masalan, Abdulla Qahhor asarlarida qahramonlarning ruhiy holatini tasvirlashda: yuragi orqasiga tortdi; esi chiqib ketdi; boshi osmonga yetdi kabi frazeologik birliklar mahorat bilan qo’llangan.

Frazeologik birliklar tarjimashunoslikda ham murakkab masalalardan biri hisoblanadi. Chunki iboralarni so’zma-so’z tarjima qilish ko’pincha noto’g’ri ma’noga olib keladi. Tarjimon frazeologizmning ichki mazmunini tushunib, unga boshqa tildan mos ekvivalent topishi kerak. Masalan: ingliz tilidagi “break the ice” iborasi o’zbek tiliga “muzni sindirmoq” deb emas, balki “suhbatni boshlab bermoq” yoki “muloqotdagi noqulaylikni yo’qotmoq” tarzida tarjima qilinadi; “spill the beans” iborasi esa “sirni oshkor qilmoq” ma’nosini anglatadi.

Bugungi kunda frazeologiya zamonaviy tilshunoslikning turli yo’nalishlari bilan bog’liq holda o’rganilmoqda. Xususan, kognitiv tilshunoslik frazeologik birliklarning inson tafakkuri bilan bog’liqligini tahlil qiladi. Lingvokulturologiya esa frazeologizmlarda aks etgan milliy madaniyat va mentalitetni o’rganadi. Pragmalingvistika frazeologik birliklarning nutqdagi kommunikativ vazifalarini tadqiq qiladi.

Shuningdek, internet va ommaviy kommunikatsiya vositalarining rivojlanishi natijasida yangi frazeologik birliklar ham paydo bo'lmogda. Ayniqsa, yoshlar nutqida zamonaviy iboralar va internetga xos frazeologizmlar keng qo'llanmogda. Bu esa tilning doimiy ravishda rivojlanib va boyib borishini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, frazeologiya leksikologiyaning muhim va serqirra bo'limlaridan biri hisoblanadi. Frazeologik birliklar tilning obrazli va emotsional qatlamini tashkil etib, nutqning ta'sirchanligini oshiradi. Ular xalqning madaniyati, milliy tafakkuri va tarixiy tajribasini o'zida mujassamlashtiradi. Shu sababli frazeologiyani chuqur o'rganish tilni mukammal egallash, nutq madaniyatini rivojlantirish va milliy madaniyatni anglashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Раҳматуллаев Ш. Ўзбек тили фразеологияси. – Тошкент, 2005.
2. Komilov N. Tilshunoslik asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2010.
3. Vinogradov V.V. Русская фразеология. – Москва, 1977.
4. Kunin A.V. Англо-русский фразеологический словарь. – Москва, 1984.
5. Arnold I.V. The English Word. – Moscow, 1986.

